

LUCEA FERUL

REVISTĂ LITERARĂ

A PARE:

În 1 și 15 a fiecărei luni, după stil nou.
Prețul unui exemplar 50 bani.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

VI., STRADA VÖRÖSMARTY 60a

ABONAMENTUL:

Pe 1 an 10 cor., pe jumătate de an 5 cor.
Pentru străinătate 1 an 15 franci.

BISERICA SATULUI.

(Schiță.)

I.

Sărmana colină a trecut și vremea ei de mult, tare de mult.

Fost-au vremuri, când nici o spărtură nu era în coasta ei de lut, când creșteau flori și iarbă mare pe ea, împodobindu-o ca un vestmânt de prinț; când se coceau fragile la sinul ei, de veneau flăcăi, fete și le culegeau, le puneau în pălărie, în cosiță, mănunchi, mănunchi și le schimbau între ei pe sărutări.

— Tu Leano, eu am strîns mai multe...

— Dă-mi-le mie Costane!

— Ei, șireato, — fie, ți le dau, de-mi dai o gură.

— Na-o!

Crescuseră măcieși pe coasta de miază-zii; în măcieși își făcuse știgletele cuib mic, rotund și moale, ca de puf.

În vecini, pe-o creangă de porumbel clocea în cuibul mățos jupâneasa priveghetoare, harnică, găzdoie bună, despre care spuneau gurile rele, că ar trăi bine cu stigletele spilcuit.

Venea pit-palacul, ascuns în iarbă, — făcea câte-o glumă proastă pe socoteala celor din cuib — și până când să iasă jupâneasa ca să-l înjure cu vorbe grele, ca: „măi perde vară, nerușinatule“, până atunci poznașul de pit-palac o tulea, rîzînd, în altă parte.

Hm! — atunci a fost vieață. Azi, și beata iarbă ce mai crește pe apucate ici colo, e călcată de băeții, cari aleargă la clopote. Din coasta dinspre miază-noapte scot muerile satului lut pentru podmol.

Pe cea dela răsărit a sădit dascălul pătrânjei, că-i locul lui, iară dincolo a pus preuteasa năpi, și i-a îngărdit cu spinii.

Apoi vine grădina bisericii.

Vre-o patru cărări bătute bine și lunecoase pe vreme de ploaie, apoi cruci de lemn, morminte și pomi uscați și putreziți. În vîrf biserica, gârbovă și evlavioasă ca o babă...

Din vraja de atunci acum nu-i nimic. Și sub povară colina se așază, se surpă mereu, se urîțește. — Din fecioară veselă și rumenă ce era, s'a făcut babă bătrână. Sărmana colină, demult a trecut și vremea ei...

II.

Săracii pomi de pe coasta de miază-noapte, din țințirim, de mult a trecut și vremea lor. Când s'a isprăvit în numele Domnului zidirea bisericii, a zis popa Dosoftei cătră dascălul Irimie:

— Măi Irimie! Pune tu altoi pe-aici că te-or pomeni nepoții.

Și Irimie, odată, când s'a sfădit cu nevasta, în ciudă, hai, să facă cum a zis popa. A pus trei-zeci și unul de altoi; mai mult meri, dar și pruni, că dacă va mânca dascălița, ori popa vre-o prună, să le stea simburele în gât, că de-atîta-s bun.

A pus Irimie un corn, că dacă va crește, își va face un toiag țapăn pentru — bătrânețe.

Dar nu s'a prins, că l-a rupt copiii Grănulesii, apoi nici dascălița nu s'a înecat cu simbure de prună, că Dzeu a strîns-o de pe lume.

După ea nu peste mult s'a dus și dascălul Irimie, și popa, și cantorul Iosiv; iar merii și prunii creșteau, creșteau, vîzînd cu ochii. Și ce mai meri și ce mai pruni! Veniau copiii, când era pe la vecerne, pe la liturghie, veniau voioși și rumeni, ca să tragă clopotele. Și care

cum trecea rupea, câte-o prună și o ascundea în sin.

Rupeau și mere, dar numai după Sân-Petru, că dacă mănâncă mărul înainte de Sân-Petru, apoi bate grindina hotarul.

Dar nu numai băcți. Veniau babele chiar, rupeau câte-o prună, o gustau și strimbau din nas. Dar pentru aceea gustau și a doua oară. Câte una era prea puțin coaptă, și pe aceea o arunca baba în iarbă, lăsând pe ea urma câtorva dinți ruginiți, cari s'au clătina când baba a încolțit prună. Apoi venia popa cel tânăr:

— Ei, ei, babelor, voi sunteți ca și copiii. Rupeți prunele, le încolțiți și le aruncați în iarbă. Ce vă mai strepeziți dinții?

— Lasă părinte, — nu îți pară rău. Dumnezeu ni le-a dat, păcat numai că ne-a luat dinții.

Ridea popa cel tânăr și intra în biserică. Se închina la sfinți, întâi la Preacurata, apoi la fiul. După aceea la Ioan botezătorul și pe urmă sfântului mucenic din stânga, purtătorul oștirilor cerești, care a învins pe deavolul, — sfântul George. Apoi se băga în altar, isprăvea câte ceva și începea cu „Binecuvântat este...” Afară sunau clopotele, apoi copiii se coborau la prune.

Atunci era vieață. Azi, popa cel nou și tânăr de demult e popa vechiu și bătrân. Copiii, clopotarii de atunci, astăzi sunt cantori, cristicari și curatori. Și merii, prunii, Doamne, Doamne, în ce hal au ajuns.

Câte-va crângi verzi pe fie-care și pe fie-care podoabă cărunță, crângi uscate.

S'au îngroșat, și-au lăsat burtă, măduva s'a făcut iască, au făcut scorbura și bureți. Unul s'a plecat, altul s'a și răsturnat. Prunele, merele, abea pe vârf se mai fac, rar, rar ca zilele bune.

Vine ciocănită, cearcă cu ciocul să afle gol sub scoarță, și când a dat de un loc unde sună dogit, bate, bate repede, face o gaură în prun, în măr și se 'ndoapă de furnică.

Apoi sub fie-care au săpat oamenii gropi, și-au pus sub glie pe al lor și eară au astupat gropile. Ar veni copiii să-și mai strepezească dinții cu vre-o prună, cu vr'un măr, după Sân-Petru, dar le vine cam greu să mănânce de pe morminte.

Și trec zilele, încet, încet, ca niște babe girbove, slăbănoage, când se prind una de cătrînta celeilalte să sue mai ușor dealul. Din cei trei-zeci și unul de pomi altoiți de dascăl Irimie, au mai rămas opt-spre-zece.

Săracii altoi, cum a trecut și vremea lor.

III.

Sărmana biserică, ce repede a trecut și vremea ei. S'a pus popa Dosoftei cu dascălul

Irimie și curatorul George Nanu, s'au pus la stat să facă biserică nouă.

— Că uite, spunea părintele Dosoftei, biserică de acum e aproape de hurluit. Dai ce dai și ne trezim, odată, că ne cade în cap. Păreții de lemn au putrezit și prin coperiș ploaia ca afară. Mai alături să umpluse potirul cu apă de ploaie și molitvelnicul se jilăvise de nu-l puteai răsfoi. Ai direge coperișul, dar spuneți, cine s'ar sui pe el acum? S'ar cutropi, Doamne ferește!

Și s'au înțeles între ei, au făcut ce au făcut, mai cu bine, mai cu rău, și într-o vară au făcut biserică nouă, dar nu în vale, ca până acum, fără sus, pe colină, să o vadă toți creștinii. Tot din lemn, dar mai mărișoară decât mai nainte. Și de atunci popa Dosoftei pare-că slujia mai cu poftă, dascălul Irimie ținea și el isonu mai cu ifos în strană, și creștinii veniau mai des și mai mulți la biserică. Dar uite cum, popa Dosoftei era atunci de trei-zeci de ani, și pe când s'a făcut de nouă-zeci și patru, biserică eară s'a învechit.

— Ar trebui, — dar eu nu mai fac, că nu mai pot, — zicea părintele. Vor face-o cei-ce vin. Și biserică a rămas tot veche, bătrână.

Veche, bătrână și adusă de spate ca un moșneag...

Cum stă așa evlavioasă și supărată își pare un arhangel înlemnit de vre-o minune cerească, pe vârful colinei.

Își ține spre cer turnul mic și țuguiaț, pare-că ar întinde brațul spre cer așteptând îndurare. Prin ferestele mici și joase, intră vântul în dragă voie, clătină praporii de lângă strană, sărută barba apostolului Pavel și iese rizând pe fereasta din față.

Deasupra altarului își făcuseră câte-va vrăbii cuib, ear când a văzut crâșnicul treaba asta, s'a pus cu o prăjină să le alunge și să strice cuibul.

Să ved urmele și azi, că a picurat ploaie lângă cuib și strecurându-se în jos a lăsat urme albe de vrăbii, ca varul.

S'a pus lelea Stana cu pământul să șteargă urmele albe surii, dar prea muiase în apă pământul și a mazăgălit fața sfântului și cuviosului George „bogoslav” și hațna lui Ioan „zlatavov.” De atunci beata lelea Stana duce frica iadului și tremură ca varga când tună și fulgeră.

Da, sărmana bisericuță, făcută de părintele Dosoftei și credincioșii de atunci, ajunsese într'un hal, fără hal și părintele cel nou, Traian Ulpie Sgribu, nu se socotea să direagă nimic. Nu le plăcea babelor lucrul ăsta dar se mângăiau că: „nu va duce-o părintele Traian căhău, va veni popă fecioru său Victor, care acum e la iscolă, apoi va face el cu ajutorul lui Dumnezeu și a oamenilor o biserică frumoasă, de petără.”

Așa era să fie, dar n'a fost așa. Feciorul Victor al popii Traian Ulpie a fugit cu o „comedie“ de care vine pe la târguri, și s'a făcut comediaș, că nu-î plăcea școala. Nu se mai știe de el, că s'a dus mai departe de Cluj.

Așa biserica a rămas tot cum a fost, tot gîrbovă, supărată și evlavioasă.

Doar Duchul Sfânt o mai ține în picioare. Sărmănă biserică, cum a trecut și vremea ei!

V. E. Moldovan.

Pe gânduri.

PE DRUMURI.

Ca un vis plutește luna
Peste-a mării apă clară, —
Trec popoarele de valuri
Murmurând un imn de sară. —

Ostenite stele tremur'
Prin a norilor răriși, —
Ca icoanele gândirii'n
Noaptea unor creeri triști.

Cine-ar ști să spună număr, —
Câte valuri, câte stele, —
Sămenate'n pasul vremii
Au un rost, știut și ele.

Numai eu pribeag sunt earăș,
Dor m'alungă — suflet greu, —
Doară vântul mi-e tovarăș,
M'ai uitate, — — mă uitate și eu. —

Melin.

PERSPECTIVE.*

Memoriei lui Ioan Mureșanu.

Răposatul Mihăilescu, un bagagi eminant românesc de știință, a marcat foarte cu îndemănare multe faze și vestigiile fizico-chimice ale dinamicii psihice.

«Introducerea la psihofizică» din literă în literă e menținută în sfera științelor experimentale. Suntem datorii cu un tribut de mare recunoștință pentru zelul și priceperea rară, ce transpiră din toate paginile ei — dar ne întrebăm ce răsunet a avut în cercurile competente ale societății noastre, cari se interesează de chestii filosofice cu vrerea sau nevrerea, spontan sau oficial, cu dor de știință sau cu dor de cariere, profesor sau student?

Răspunsul e scurt: Nu a avut nici un răsunet. Foarte puțin s'înterează de ea; aproape nimeni nu o studiază, cu atât mai puțin «filosofii absoluți».

Lucrul nu e de mirare, căci ținta principală se pare că nu mai este perfecționarea internă, ci cariera externă, la care însă ajunge omul și târș-grăpiș. Cariera oferă apoi autoritatea recerută. Domnul Maiorescu a făcut odată alusia mușcătoare, că la noi nu sunt profesori fiind-că «știu mult» ci «știu mult» fiind-că sunt profesori.

Încă odată, nu lucrul ăsta e de mirare. De mirare e, că toată lumea «ne-absolută» și îndeosebi cea «absolută» discută chestii materialiste, discută chestii spirituale. Când e vorba de idei materialiste, se înarmează până în dinți cu fraze și negațiuni și aleargă la spiritualism; când e vorba de idei spiritualiste, se țin și mai proclat în fraze, în negări și aleargă la materialism, fără de a studia și earăși a studia, încet, cu răbdare, cu socoteală, ci într'un cas și în altul alunecând pe priporul închipuirilor zădarnice și scâlâmbând adevărul.

Materialismul vede puțin cu ochii trupești, iar cu cei sufletești nu vrea să vază de loc.

Fiind vorba de explicarea unor lucruri, fie-care le explică și le analizează cu mijloacele ce-î stau la dispoziție. Materialismul, dispunând numai de mijloace materiale, cearcă firește, să explice totul numai cu mijloace materiale, până și fenomenele direct spiritualiste.

Dar să supunem unei analize rezonul procedurii:

Metodul marelui Bacon, după lupte continue de peste 300 de ani, a ajuns în fine să cucerească toate științele umane și să le pună sub «jurisdicțiunea balanței, a reactivului, a scalpelui, microscopului, telescopului, și compasului. Experimentarea a devenit sufletul fiecărei științe, care ținde la justificarea existenței

sale. Întrebarea capitală, ce ni-s'împune acum, este: «Până unde putem experimenta»? Răspunsul nu poate fi altul decât următorul: *Granița rămâne pentru toate timpurile deschisă. Orizontul experiențelor se lărgește, dar nu se termină nicăiri. Ori-ce delimitări arbitrare provoacă erori regretabile.*

În lumina acestor adevăruri observăm imediat partea umbroasă a filosofiei materialiste, sau mai corect, a multor concluzii, ce le deduc materialistii din experimentări, atribuindu-le valoarea universală. Sunt concluzii pripite, pe cari *experimentarea de mâne poate să le amuțească complet*, după-cum fost-a deja soarta multora până în prezent,— poate să le amuțească, fiind-că limita experiențelor e mobilă, se deplasează treptat și ceea-ce astă-zî ni se pare imposibil, mâne poate să între în domeniul realității.

Nu cunoaștem natura internă a puterii și cu atât mai puțin natura internă a forței volitionale.

Științele fizice înțeleg sub «forță» tot ceea-ce produce un lucru, sau e în stare să producă un lucru. Acest «ceea-ce» deocamdată nu-l pot defini în entitatea sa reală, munca însă ce o îndeplinește forța, *efectul* tangibil și apreciabil servă ca o măsură pentru intensitatea forței. O locomotivă în plin avânt pe linia deschisă, e o forță cinetică, o forță vie, ce se manifestă în momentul dat, mișcă o serie de cupee de greutatea câtor-va mii de tone cu iuteala de 60 km. pe oră, produce o muncă, un efect mecanic, care învederat determină cantitatea forței motore, a vaporului expansiv, fiind-că efectul nu poate conține nici mai mult, nici mai puțin decât originea sa dinamică. Forța expansivă a vaporului nu o vedem în entitatea sa internă, ci-î observăm numai efectul ca presiune asupra pistonului, respective transmisiunea acestui efect asupra roatelor.

Așa stăm cu toate puterile despre cari avem cunoștință. Le cunoaștem numai din efect și cercăm a influența asupra lor în sensul ideilor ce le inducem din manifestarea lor.

În psihologie se constată că toate manifestările forței psihice decurg prin intermediul organismului trupesc. De aci nu este decât un pas până la admiterea că forța psihică e una și aceeași cu energia inerentă materiei nervoase din trup. Și în realitate, materialismul cearcă să explice toate fenomenele spiritualiste prin

* Cuvintele introductive la «Hades», studii de filosofie spiritistă.

activitatea creierului, tăgăduind intervenția oricărei forțe reglatoare inteligente. Va să zică alimente brute, ajung la conștiință și se ridică până la înălțimea concepțiilor unui Pascal, Newton sau Kant! Negând existența sufletului nu rămâne, altă cale decât zeificarea creierului.

E destul de evident, că de a ajunge până aici nu însemnează a ajunge departe; dar nu mai puțin evident este că procedeul apare foarte curios.

Temeinic, științificește exact, ba util este procedeul până când studiile se restrâng asupra structurii nervoase a trupului — fiind de importanță extremă ca sub raportul fiziologic să ne clarificăm pe deplin asupra organismului pămîntesc. Problematic devine, când prin inducțiuni pripite și unilaterale se avîntă în regiuni ce nu-l mai privesc și unde pe lângă modificarea experimentărilor mai trebuie și judecată.

Să admite aproape universalmente, că echivalentul mecanic al fenomenalității, e cea mai luminoasă, cea mai măreață idee a timpurilor moderne.

Ei bine, toată fenomenalitatea vitală își găsește în creieru sau în organele corespunzătoare din trup echivalentul său mecanic.

Ultimul termin, la care ajunge fiziologia, ar trebui să fie cel precisat în propozițiile următoare: *).

«Cu cât starea materială se complică — observă *Herzen* în Fiziologia voinții — cu atât se complică și starea ei dinamică, pe cuvînt că aceste două stări sunt simultane și corelative; una pentru alta sunt cauză și efect... Ori-ce nouă compozițiune materială este înzestrată de nouă proprietăți, fără ca ele să stea în afară de acea combinațiune, după cum nici combinațiunea nu ar fi posibilă fără ca ea să manifeste proprietățile ce o caracterizează. Și invers: ori-cărei descompunerii materiale îi urmează fatal o destrămare dinamică».

«Încetarea echilibrului dinamic a principiilor imediate prin o pedecă ce se opune jocului sau reacțiunilor lor foarte sensibile, se cheamă *moarte*, iar întoarcerea lor definitivă în grupe atomice statice constituie putrefacția. *Energia lor de constituire se spulberă în univers și pregătește un nou dinamism*.

«Imortalitatea are deci înțeles într-un cât este impersonală. Valuri mereu trecătoare de alcătuirii atomice, dar neperitoare în esența lor». Pulberea marelui Caecsar, care ținea lumea în respect, astupă poate — cugetă Hamlet — crepătura vre-unui bordeiu, ca să nu pătrundă în el crivățul de ghiață al iernei».

«Atât e lumea organică în orbita ei adevărată».

La atât ar trebui să se restrîngă știința

*) *Mihailescu*, Introducere la psihofizică, pag. 206—7.

materialistă în sensul cel mai strict al cuvîntului. Și atîta ar fi corect, pe cât ar fi vorba de trup, deși cu «energia ce se spulberă în Univers», pe acelaș temeiu de argumente, am fi îndreptățiți să-i pretindem ca să o demonstreze mai de aproape, când, suntem siguri, ar constata-o cu mult mai inteligentă de cum și-o presupune.

Dar absolut neștiințifice devin doctrinele materialiste când se avîntă în regiuni superioare, în domeniul fenomenelor considerate de supranaturale.

«Fenomene supranaturale» nu au sens, din motiv, că pretutindenți fenomenalitatea e în acord cu legile naturii. Dovadă e însăși existența lor, a fenomenelor! Pentru stabilirea unui raport corect, câtă să pornim dela noi înșine și să recunoaștem creștinește că *multe lucruri și fapte mai există în cer și pe pămînt, pe cari noi, oamenii, nu le știm și încă nu le putem explica*. Va să zică, nu fenomenele sunt supranaturale, ci bieții de noi, *nu vedem, nu cunoaștem legile și forțele*, cari provoacă acele fenomene!

Forțe necunoscute! Iată limita, peste care nu se pot avînta materialistii îngâmfați în știința lor. Făgăduiesc și întortochează tot ce nu-și pot explica; aleargă la magazia iluziilor și halucinațiilor îndată ce-i copleșesc, «fenomenele misterioase».

Școala lui Pythagoras a enunțat pentru prima oară adevărul că pămîntul se mișcă. Hypparchos, Ptolomaeus, ba însuși Platon și Archimed s'au opus acestei păreri. Ptolomaeus numește «ridicolă» toată doctrina despre mișcarea pămîntului, ba chiar și prin anii 1800 s'au aflat academicieni francezi, cari au scris cărți întregi în contra acestei păreri, fără de a vorbi de persecuțiile anterioare, îndreptate contra lui Galilei.

Într-o ședință din 11 Martie 1878 a Academiei franceze din Paris, fisicianul du Moncel prezenta pentru întâia oară fonograful lui Edison. Îl explica în toate detaliile construcției și-l făcu să reproducă o piesă de muzică. Atunci iată că sare un savant strigînd cătră delegatul lui Edison:

— Nemernicule! Nu vom răbda ca un ventriloc să ne scoată din mînte!

Șase luni mai în urmă, acelaș savant își ridică vocea în plenul Academiei, declarînd că pentru reputațiunea sa dator să simte aș repeta afirmarea anterioară, că fonograful e o seducere abominabilă. Un ventriloc, un șarlatan, își face mendrele seducătoare. «E mai presus de ori-ce posibilitate — zice el — ca prin metale nemernice să se poată imita nobilul organ al vocii umane». După părerea sa, fonograful nu era decât o «înselare acustică»...

Lavoisier, marele chimist, nu voia să creadă că din vreme în vreme «cad pietri din cer».

Nu peste mult, Chladiu, renumitul astronom, a dovedit că meteorii, aproliții nu sunt închipuirii fantastice, ci într'adevăr cad din spațiul ceresc.

Exemplele s'ar putea înmulți la infinit. Invățătura scoasă din ele se resumă în observarea, că de multe-ori «mîntea sănătoasă»... nu spune adevăruri, și anevoe recunoaște faptele nouă, silindu-se a le întortochia în toate chipurile posibile, până când e nevoită să capituleze total.

La occultism încă nu facem excepție.

Resistență zădarnică! Ne închidem ochii și tăgăduim existența razelor solare. Dar adevărul își face el drum, în butul tuturoș sforțărilor neonest.

Am ajuns timpurile fericite, când două din științele naturale cele mai exacte: fizica și chimia, aruncă o zare de lumină, în imperiul forțelor necunoscute. Medicina a capitulat înaintea hypnotismului (după o rezistență îndărnă de peste 100 de ani), înaintea sugestiunilor, somnambulismului și e pe cale de a capitula înaintea telepatiei: tot atâtea căi ducînd direct la spiritualism.

Spiritualismul consideră creierul nu de origine, ci de *mediu*; nu de intelect, ci de *instrument*. Să ferește de obicînuita confusiune a materialiştilor: *qui pro quo*.

Admite din capul locului că pulberea marelui Caesar poate să astupe crepătura vre-unui bordeiu, și cu carnea unui cadavru uman — după cum obseară Shakespeare prin rostul cioclilor dela mormîntul Orfiei — putem prinde pești, din cari ne ospetăm la un banchet — în cât indirect suntem antropofagi în deplina putere a cuvîntului, dar în toate aceste constată un transformism ehimic, în care atomii nu au pierdut nimic din energia lor, dar pe cari i-a părăsit o energie inteligentă externă, care i-a ținut reuniți în organismul trupesc al lui Caesar, sau în organismul trupesc a ființei cutare, care a ajuns eventual de mîncare peștilor.

Toată activitatea creierului o regulează o inteligență primordială, care se servește de energia chimică elaborată în encefal și alimentată de nutremînt. Sensurile sunt așezate în materia odică (suflet); în trup sunt numai nervi și celulele creierului. Nu trupul simțește, nici nervii, nici celulele, ci nervii surprind impresiile externe, incitațiunile acestora le conduc la centrele nervoase, întocmai cum șirurile de la telegraf conduc un curent la aparatul receptor. Impulsiile sunt percepute, ajung la conștiința marelui telegrafist, numit suflet, sau (după comunicările spiritiste) perispit, care dă directiva într'gului proces de acțiune și reacțiune, punîndu-le în serviciul unui scop, să zicem, a perfecționării subiective spirituale.

Scurt: creierul e un laboratoriu de chimie, nu mai încapă îndoială, dar rămîne un

lucru foarte neștiințific de a nega existența chimistului conducător. O locomotivă are ca principii esențiale și irreductibile ale existenței, masa rezistentă ca materie și mișcarea ca energie intrinsecă, dar am da din umeri auzind pe cine-va tăgăduind neted existența mecanicului, care regulează și pune mașina în serviciul unei ordini.

*

Toate comorile sunt ascunse. Cu cât mai mari, cu atât mai adânci. Trebuie să săpăm, să căutăm, să le scoatem din fundul Oceanului. A avea sete de știință nu însemnează a crede îndată în orî-ce lucruri, precum nici a nega imediat posibilitatea lor, ci a cerceta, a cugeta, a ne feri de extreme: de credulitatea oarbă ca și de tăgăduirile pripite.

*

Dacă examinăm clasele civilisate, nu e greu de remarcat că, în sinteză, ele prezintă un tablou bizar. Pretutindenii decorație, pretutindenii tendințe de a exprima valoarea internă prin splendoarea externă.

Cată însă să respectăm o rezervă, pe care nu o respectă moraliștii oficiali.

Decorațiile în haine, fie ele efectul unor porniri conștiente, fie mai des, efectul unor porniri inconștiente, stau în serviciul propagării speciei și ca atare sunt mai favorizate de tineret pînă pe vremea căsătoriei. Fenomenul îl constatăm la toate speciile de animale. E o lege generală. Omul, sub raportul trupului, e supus aceleiași legi, nu face excepție din cercul dinamicii biologice. Dar se ridică sub raportul inteligenței și aici vine fasa de condamnat.

Pe cât ne îngrijim de cele trupesti, pe atât ar trebui să ne îngrijim și de cele intelectuale. Să dăm împăratului ce e al împăratului și lui D-zeu, ce e al lui D-zeu!

Să privim pe cei perde-vară, pe aceia, cari înotînd în abundență se par adormiți într'un dulce farniente. Toate ideile, toate preocupățiunile, toate vrerile și dorințele le sunt îndreptate asupra trupului. Se îmbracă, se desbracă și iar se desbracă. Timpul le trece anevoe. În cafenele, pe promenăzi, pe trotoare le zărim mutrele plictisite și nu odată le invidiem... succesele de cochetărie. O, de le-am cunoaște golul intern, nu am dori schimbul cu ei!

Să plimbă cu trăsura, călăresc, fac vizite, dau prânzuri splendide, discută toate neamurile de banalități și se culcă doborîți de plictiseală pentru a se scula la miezul zilei următoare ca să înceapă din nou același șir de plictiseli. La momente dese fac vînătoare după plăceri sensuale, pentru a introduce variație în traiu, scandaluri în public și boale în trup.

În urma unui ast-fel de traiu, creierul își

perde elasticitatea, devine cu totul incapabil de perceperea unor idei mai serioase. Trupul se ramolește și îmbătrânește înainte de vreme, iar când moartea bate la ușe — ce folos mai aduc averile și distracțiile multiple? Infricoșată moarte, căci ajung într'un imperiu cu totul necunoscut, unde pleacă cu aceleași idei pe cari le-au avut, sau, mai bine, nu le-au avut în viață.

În orașele mari ești frapat de frumuseța stradelor, de splendoarea prăvăliilor, de grandioarea palatelor. Pretutindenți ordine, lumină feerică. Verdeată pe promenăzi, comori în vitrine, toalete luxoase pe strade: *ți-să pare* că lumea e fericită și toate sunt în armonie.

Bisericile cu ale lor turnuri maestose simbolizează tăinic aspirațiunile minții și inimii omenesti; școalele, spitalele, orfelinatele sunt palate în toată puterea cuvântului. Comunicațiunea rapidă înlesnește ori-ce schimbări și dermutări în mod admirabil. Pretutindenți guvernele sunt preocupate de promovarea instrucției publice ridicând școli și biserici; pretutindenți ar fi semne de altruism, știință și progres.

Numai cât progresul e curios.

Simultau cu promovarea instrucției publice merge și o promovare ecscesivă și teribil de costisitoare a militarismului. — Știința o forfecăm, o limităm, o a „aplicăm“ de vreme — ce aproape cu toții ne frământăm în continuu după „carieră“, rang social și avere: singurele ținte, despre cari susținem că ne fac fericiți, sau cel puțin ne-am obișnuit a le atribui importanță covârșitoare în preocupățiunile intelectuale.

În locul altruismului dominează direct antitesa lui: egoismul.

Pismuim, mințim, calomniem, subminând și usurpând fericirea altora. Hămișiți și lacomi apucăm bucățica de pâine din gura vecinului, fără de a simți o remișcare că dînsul rămâne pe drumuri, în gura peirei de foame. Ființe nemernice și ingrate, cari nu ne săturăm, cu cât avem, ci tot la mai mult rivnim. Cei bogați se tem de sărăcie, vecinic se plâng că

„nu au de ajuns“. Cei săraci nu au nimic decât — în majoritatea casurilor — servilism și lingușire. Pe cei nici foarte avuți nici prea săraci ne țin în cătuși trufia, aroganța și fanfaronada. Nu vedem decât propria noastră „înaintarea socială“, nu simțim decât propria noastră durere, nu ne ajutăm decât pe noi înșine sau pe cei lingușitori; nu iubim decât pe ai noștri. Paiful din ochiul altuia îl observăm, bârna din ochiul propriu — nu. Nici nu o prea căutăm. La alții condamnăm nu odată erori și scăderi, cari noi le avem în grad cu mult mai mare. De aici se nasc neînțelegeri, certe, lupte, dueluri, resbele. Căci după-cum se află ura în indivizi față de indivizi, astfel se află ea și în familii față de familii, în popoare față de popoare, națiuni față de națiuni. Ar înceta zizaniile, ar înceta resbelele, dacă am fi indulgenți față de alții, stricți față de noi; dacă nobila pasinue a altruismului ar înblânzi sîlbătăcia egoismului.

Altruism! Altruism! Forță magică, dinaintea căreia se topecsc legile ca ceara de fața focului; Vină împărăția ta! fie voia ta, precum în ceri așa și pe pămînt. Sălăsluește-te în inimile noastre; fă-ne mai iubitori, mai răbdători, mai toleranți, mai iertători. Scapă-ne de minciuni, de pisme, de clevetiri; stînge ura din inimile noastre; pune capăt banditismului și sentimentelor noastre rapace. Liniștea și pacea se vor încuibă atunci în societatea umană — făcînd să dispară tot alaiul nemernic de legi, jurisprudență și advocatlicuri.

Să ne deprindem a observa efectul *legilor vecinice* și bucuros vom abandona sofisteriile ridicole ale egoismului omenesc. Să privim din cercul restins al bucății de humă peste întinsul orizon al cosmosului nemărginit: toate se resoalvă în aceeași linie, predominînd pretutindenți numai ideea și iarși ideea. Deja bătrînul Parmenid spusese altă-dată că timpul nu „a fost“, nici nu „va fi“ ci numai „este“. — E un prezent absolut, căci trecerea zilelor după zile și anilor după ani nu e decât un fenomen al mișcării planetei noastre.

G. Todică.

LA ANTICAR.

Doch auch die Götter regieren nicht ewig,
Die jungen verdrängen die alten....

(Heine.)

Tăcere. E cald afară, — prin aer pare-că plutesc pânze de paiangenî.. Văduhul e copleşit de-o lene dulce, misterioasă... Soarele mijeste după perdeaua unui nor molatec, ostenit... obo-seala naturii mă supune şi pe mine, — şi stau ciasuri întregi perdut în crâmpie de visuri, cari nu-mi dumeresc mintea, reîntrupându-i chipul vr'unui zimbet uitat, reconstruind câte-o amintire rozalbă.. Şi stau încremînt cu un picior răzimat de masă, cu capul alunecat pe umărul stîng şi pare-că fotelul pluteşte cu mine încet... Fumul de ţigară trece greoi pe fereastră...

În liniştea clipelor acestora este ceva ce seamănă cu moartea, cu cripta, clipirea genelor de jumătate închise printre rotogoalele de fum, amăgirea asta a minţii: a sensurilor — nu ştiu ce, dar cam aşa îmi închipuesc cu somnul etern, amorfirea vecinică.

Şi dacă trăsar pe-o clipă şi-mi dau seama, atunci mă ridic de pe scaun, îmi iau bastonul şi plec...

De câte ori pornesc aşa la drum, totdeauna cam în două locuri mă trezesc: ori în cimiter unde mă pun de descifrez numele, cari încep să se şteargă de pe peatră, ori la — anticar.

Şi anticarul e cimiter. — Pe poliţe cărţi vrăvuite, aruncate în disordine una peste alta; într'un colţ tabloul Madonei zugrăvit, de cine ştie ce pictor.. Madona pare unflată la obrazul stîng şi nu ştiu cum îşi ţine mâinile, de altfel are vesminte albastre cu vârgi roşii. — Madona... Cărţile sunt împărţite toate nu după titlu, după conţinut, nu — —: *după preţ*.

Eu totdeauna încep dela cele cu-o co-roană, nişte nămile de lexicoane, câte-un volum de Brokhausen... Nu-mi plac cărţile ăstea mari; munca care le-a plăsmuit prea seamănă a robotă de ziler, autorul pare mai mult cancelist decât savant..

Pe rînd mă uit la toate, cetesc fragmente din ele şi treptat ajung până la cele cu 5 cruceri şi în fine la cari se vînd cu chilogramul..

Versuri, romanele scrise cu cel mai acut romantism: »o *detunătură cutremură văduhul. Contele pâli, se împleteci în căzu jos*... *Mii de bombe, — esclama Etienne, — astfel triumfă şi adevărul!*“ C'am aşa se sfîrşea una, — ştiu că pe pagina ultimă erau scrise şi câte-va şire cu creionul, numai atât se mai putea ceti: *e un măgar*..... *Etienne*..... *sărut*..... *Agapia Rîureanu, sofie de arîndaş*... “

Cărţile ăstea rupte, vechi, ce păreau icoa-

nele unei lumi răposate, îmi trezau un şir necurmat de idei.. Pare-că-l vîd, pe autor, pe cetitoarea Agapia, pe arîndaşu bărbatus'o, — — îi vîd pe toţi — — o lume veche, cinstită, naivă, cutusiastă, nătîngă, ... atât de curată în păcatele ei...

Autorul înădeşte îngîndurat itele poveştii minunate, ochelarii i-au alunecat pe nas la vale, pe masă, lîngă el abureşte un păhar de lapte călduţ, doi copii îl desmeardă cu „bună cuviinţă“... El îi ceartă frumos şi scrie mai departe..... Slovele se închiagă în şire, şi-rele se aştern tot mai multe, povestea se încurcă frumos... El zîmbeşte binevoitor copiilor, la cel mai mare i dă laptele ce i-a mai rămas, ear pe hîrtie: „*mii de bombe, scrişni contele ridicîndu-şi spada, al vostru sunt!*“... Câtă naivitate drăguţă în acest pleonasm potrivit pe hîrtie cu scrisoare frumoasă, scrisă cu transparent!..

Stau în mîna cu câte-o carte de-asta ciasuri întregi. Rîcoarea păreţilor umezi cu aierul prăvos! mă fac să dormitez, să mă perd în visuri....

Mi se desluşesc pare-că de printre vra-vurile de cărţi, rîsar de după poliţe în şire lungi toţi autorii cărţilor. Alături defilează în şir lung, logofetii unei lumi răposate, cîntăreţii dragostei cuviincioase, filosofii aspiraţiilor de omenie — — Vin încet în hainele lor sure, încheiaţi la toţi nasturii de la palton, cu mustaşa retezată, cu parapleul subsuoară..., îşi poartă manuscriptele cu mulţămire şi împăcare, par atât de conştii de isprava lor...

Unul e puţin mai neglijat. Vine singur. În jurul lui se ghiontesc ceilalţi şi nu-i caută prietenia, spun cu groază, că: „*s'ar povesti că omul acesta gustă peste măsură vinul!*“ El merge încet şi apăsător; pămîntul tremură sub trupul lui robust — Mă uit la el, la volumul ce-l poartă subsuoară, nume necunoscut, un fel de Anacreon de prin secolul al 17-lea, un bohem cinstit şi drăguţ, care stă treaz seara şi după unsprezece ciasuri, cîntă pe gitară un palid sonet, despre „*ea*“, ori arată într'o poezie c'am lungă cu titlul: „*De ce-i bun vinul?*“, foloasele acestei beuturi şi la urmă recapitulează:

Alinare

Şi uitare

Ne dă vinul, deci să-l bem!

Şi cu acest om, despre care se povestea că „gustă peste măsură vinul, nu mergeau ceilalţi..

Poete! — A trecut înainte. Vream să mă duc la el, să-l strîng de mîna. Cum m'ar fi privit ceilalţi?

Așa imi trec cu toții pe dinaintea ochilor, dascălii vremilor apuse, zilerii științei, învățăceii poeziei, părăginiți în uitare, cuvântul lor la anticar. Câtă dragoste mă cuprinde de acești „oameni”, eroii de odinioară, cari azi stau desarmați și cu brațele încrucișate; — azi ar fi ridicoli să-și mai miște brațul, arma lor e neputincioasă astăzi...

Pare-că îl ved pe el, Apollo cum încordându-și muschii întinde arcul cu față mâniaoasă... Bietul zău, ce ridicol e în mânia lui și ce sublim îl cântă Homer pe departe săgetătorul!... Vă ved pe toți suflați de poezii cu lacrimi cinstite în versul vostre greoi, cărturari atât de cuminți în învățătura voastră cu atâtea greșuri...

Total e o trecere eternă, o premenire continuă a omului ce-și schimbă hainele nălaute și nu le mai spală...

Mari ați fost pe vremuri, azi nu vă mai cunoaștem!

Gândul mă poartă departe, descurie zăvorul vremii, mă duce... zîmbesc...

Jidovul se apropie de mine:

Poftiți? Da? Sunt ieftine, de tot ieftine? Cumpăr două cărți, cari imi cad în mână, nu mă tînguiesc cu Ovreiul... Plec. El zîmbește pe sub mustață: „I-am înșelat!”

Îl aud și mă cuprinde un fel de milă, ori năcaz; mă opresc în drum: Cum numai atât să plătească cărțile astea? Minte lor întreagă, inima și-au cheltuit-o pentru ele, acești oameni mici, cari n'au monument de bronz în sala Atheneului...

Ajung acasă. Cetesc cărțile, dela început până n'capet. Le înțeleg micile lor miserii, dragostea lor, năcazul; mă însuflețesc versurile lor schioape, fraza lor largă și așa de puțin măiastră... Cinstea unor vremi apuse pe veci planează asupra scrisii lor...

Îi întrezăresc în aureola gloriei lor de odinioară, și-mi par niște zei ai lumii: vechi pogoriți de pe pedestal, lipsiți de putere, reumatice: Isis ori frumoasa Astarte, ori, el Zeus stăpânul fulgerelor, — pare-că-l ved moșneag nevoios cum sgriburește pe ruinele trenului lui de fildes...

Srîng nervos cărțile dela anticar. Pe voi vreau să vă desgrop eu din țărînă, voi slujitori fără de plată ai adevărului, cari ați luptat luptă neînțeleasă răzimați în umbra unui vis tresărit din imaginația unui cetăț al stelelor, încălziți de raza măsteră a unei păreri...

Voi ați fost prea proști, ca să nu vă vîrsați întreg sufletul în scrisul vostru, noi suntem prea cuminți, ca să mai ascultăm bătaia inimii... A voastră este împărăția uitării... Voi sunteți copii vitregi ai literaturii, eroii fără nume ai câmpiilor de luptă. Cuvântul vostre e ieftin azi. — Voi nu aveți monument de bronz în sala Atheneului, nici coroana de ferclasa II.

Mi-e milă de voi, mi-e drag de voi!...

Al vostru voi fi și eu, făt supus unei vremi înguste. — Mă ved cu voi alături pășind mărunț de după firedele anticarelor cu volumul subsuoară... Și voi părea și eu și voi și noi cu toții atât de cinstiți și atât de... ridicoli!...

Si totuși ved mai multă dragoste în inimile voastre de „oameni mici”... Și mă cuprinde un fel de sentiment de resens, de admirație și ură, când cetesc cuvintele eternului Horaț, acea obrăznicie genială:

Non omnis moriar!

Mă învinge răceala lui de patriciu, dar dragoste inimă la acești oameni mici cauti, cari n'au monument de bronz în sala Atheneului...

Agog.

IN PĂDURE.

Frunza stă la sfat cu vîntul,
Grauri sî se sbeguesc.
Mierla își începe cîntul,
Mieii pasc, cîinii pîndesc.
Sub ștejeri nuntesc gîndacii. —
Stau înmărmuriți copacii,
Crîngul e cuprins de jale...
Ascultați cum plînge n vale
Dragul fluer ciobănesc.

Soarele n'apus se lasă,
Vîntul, fruza-au amuțit,
Mielușei-o iau spre casă —
Codru n'treg s'a ostoit.
Numai fluerul doînește,
Dar și doina lui slăbește,
Pîn' se pierde n' umbra seri.
— — — — —
Cum imi vin în gînd puzderii
Dintr'un basm de mult trăit!

Horia.

SATUL MEU

Floriile.

Asnoapte dormiam de nici să mă fi legănat cineva. Eram încă prin somnul cel bun, când se auzia un glas tânguios de femeie, dar nefiind treaz nu știam de visez sau e altceva.

Glasul răsuna tot mai tare și mai tare și eu tot mai bine îmi deschideam ochii, pân' ce m'am trezit de tot și ascultam de cum-va e glas sau mi s'pare.

Era glas aievea. Venea din dealul de-asupra satului, din cimitir. Luceafărul de dimineată era răsărit, dar era încă departe până'n zori și așa nu m'am sculat.

Ascultam. Venea așa cum vine apa pe munte la vale. Aci era plin, tânguios apoi earăși se perdea cu gemetul vîntului. Nici odată nu m'a cuprins o mai mare durere ca atunci. Îmi aduceam aminte de câte o furtună de vară, când se întuneca ceriul la apus, apoi începea vîntul a suera și a geme, ca și când s'ar cânta jălea lui necunoscută, așa mi s'a întunecat tot înaintea ochilor.

— Ce-i astă-zî, mă întrebaî singur.

— Astă-zî e ziua morților, răspunsei tremurând.

Am stat apoi puțin negândindu-mă la nimic. Mai venea un glas, apoi altu și rînd pe rînd veneau alte și alte pe când pe cer perseau stelele una după alta dinaintea zorilor.

Ilele satului era cufundată în gemetele acelia, care se amesteca acum și cu vaiurul vîntului ce începu și el a sufla tot mai tare, și mai tare.

Mi s'a strîns inima. Tot mortul își are pe cine-va, care să cânte la capul lui, tot mortul a lăsat după sine o mamă, o soră, o nepoată, o mătușă, că în ziua aceasta, crucea ce prinde mușchiu la capul lui să nu stea singură și părăsită și țărîna în care se putrezește trupul lui să fie udată de o lacrimă măcar.

Oare am eu morți?

Mulți, mulți dar aceia de mult sunt țărîna.

Toți ș-au luat onorurile cuvenite și apoi eu ce le-aș putea face?

Eu sunt bărbat și nici nu mă știu, nici nu s'cuvine să mă cînt.

Dar nu mă puteam ascunde dinaintea plînselor de loc. Ori cum îmi astupam urechile, ori cum îmi ascundeam capul veneau suspinele și îmi intrau pe urechi pînă în adîncul inimei, apoi mă strîngeau încet pînă ce m'am trezit, că plîng și eu alături cu celea din cimiter și că suspin și eu alături cu ele.

— Soro, soro zisei suspinînd, numai tu nu ai pe nimeni cine să s'cânte la capul t'eu. Copila îți este mică, ea încă de-abia bolborosește câte un cuvînt, mama e moartă de mult, neamuri nu avem.

Și lacrimile îmi curgeau părău pe obraz la vale.

M'am sculat repede, nu mai puteam suferi, m'am îmbrăcat în fugă și am eșit pe porțiță. Ulița era pustie și plînsurile din cimitir stăpîneau satul.

M'am dus în cimitir. La crucea ei m'am oprit. Era o cruce de peatră, scobită cu cunoscutele: «Aici odihnește în Domnul... Pe-o altă cruce din sus de mine, o mamă bătrână, încovoiată de spinare își vîrșea durerea în versuri de laudă despre fata ei.

Nimeni nu îmi avea grija. Toate erau cufundate în durerea inimei lor, spuindu-o în versuri vîntului, ce o ducea departe peste văi și dealuri.

Am prins crucea în brațe, mi-am lipit obrazu de ea și i-am dat curs liber durerii.

Ca un vulcan se pornise de-odată. Când mă strîngea de inimă, mă prindeau ametele și suspinele îmi înecau resuflarea. Mi s'îvi tot amarul zilelor mele înaintea ochilor și groaza singurătății și a traiului pribeag mă stăpîni cu totul.

Simțiam cum rînd pe rînd mi s'istovesc puterile, mi s'începe obrazul, mîinile, de peatra, de care le-am lipit, ochii mi s'au tulburat și vederea îmi era răsleață — am cercat să mă despart de locul acesta, dar era prea tîrziu, nu mai aveam putere. Mă răcii cu totul. Mi s'îchise și ochii, mai aveam puțină căldură la inimă; pân' ce a supt'o și pe aceea peatra rece, pe care eram răzimat. Mi s'a întunecat tot înaintea ochilor. Mai auziam și așa un timp oarecare plînsurile din jurul meu, pân'ce rînd pe rînd sunau tot mai încet, mai încet și tăcere s'a făcut totală.

Cît voi fi stat așa, nu știu, dar de-odată s'a deschis mormîntul, ca o ladă înaintea mea și fără voie m'am coborît la vale.

Când am călcat pe treapta din urmă, așa de repede s'a închis pămîntul de-asupra mea, în cît de-abia putui să mai arunc o privire pe bolta instelată a ceriului.

Nu vedeam nimic. Intr'un tîrziu m'a prins cine-va de mână și m'a tras după sine.

Ne-am oprit într'o cameră mare; nu era acolo nici scaun, nici masă, nici pat. Niște țepșanuri de pămînt erau lavițele din jurul casei.

— Șezi, mi-a zis cel-ce m'a adus, vine îndată, și a dispărut.

M'am uitat împrejur. Era pămînt humos și numai vîrfurile rădăcinilor stau spînzurate ca șerpîi. Lumina și căldura nu știu de unde veneau.

De-odată s'a deschis un părete întreg și a intrat cine-va. Mi-am întors capul. Ași fi zis, că e figură de om, dar era cu neputință.

— Cine ești tu zisei cuprins de groază.

— Eu sunt aceea pe care o plânseși tu răzimat de cruce.

— Ah, și începu a se învîrți lumea cu mine.

— Tu ești soro? Nu, nu, tu ești un monstru, tu nu ești, n'ai fost soră cu mine și căzuși aproape amețit pe țepșanul de pământ dela spatele mele.

A fost odată . . .

S'a apropiat de mine și m'a prins de mână.

— Nu te spăria și tu vei fi ca mine, mi-a zis zîmbind și când i-am văzut colții goți și umerii obrajilor fără carne, roși de vermi pămîntului mi-a trecut fiori până în măduva oaselor.

Nimic nu mai era întreg pe ea, carnea era putredă și spânzura la vale, iar hainele cu care o am îngropat-o erau numai zdrențe pe ea. Numai părul era negru și des și cum îi atirna ca o coamă pe spate la vale, mi se părea ca și când ai fi îmbrăcat moartea cu părul unei fecioare.

Mi-am acoperit ochii cu mâinile și am plâns, am plâns, pe când ea s'a pus lângă mine și tăcea. Am stat mult așa lângă olaltă.

— Ce plângi, nebulule, a zis într'un târziu, nu știi, că asta e soarta tuturor și a ta tot asta va fi! Și căldura trupului tău va trece în pămînt, din pămînt în rădăcinile erbilor, de acolo în animale și oameni și așa se învîrte roata lumii.

Mă uitam în pămînt și marea problemă a vieții și firei tuturor mi se învîrtea prin cap.

Oare morți-s cei muriți și este oare vre-o legătură între lumea aceasta în care mă mișcam ca acuma și între a noastră de sub ceriu.

Groaza de mai înainte mă mai părăsi, începu a-mi plăcea în camera aceasta și aflat-am și urme de frumusețe și dragălașia ei de odinioară în figura de-adreapta de lângă mine.

Spune-mi draga mea, mai aduceți tu aminte de noi din lume, de copii tăi de cari te-ai despărțit așa de duioasă?

— Ba. Adecă și noi aici suntem ca și voi acolo.

Pân' ce n'a căzut lopata cea dintâiu de pămînt hruind pe sicriu, pân'atunci trăim tot în cercul vostru, dar cum suntem aici, apoi altă lume, alte legi ne stăpînesc și podul din lumea noastră și lumea voastră se ridică pentru totdeauna.

— Nu te spăria a zis după o mică tăcere, și voi sunteți tot așa. Plângeți, vă jeliți până suntem întinși pe laviță apoi când dă primul firicel de iarbă pe mormîntul nostru, voi vă întoarceți fața de acolo, căci aveți alte dorințe, alte legi, decât de a vă jeli după noi — înzădar.

Aici trăim de alt-cum noi de noi, neamul nostru, sîngele nostru. Voiești să vezi toată seminția noastră?

— Încă nu; voiesc să mai povestesc singur cu tine. Știi dragă, când te-am aflat rece pe laviță așa o jele m'a cuprins, de aș fi voit să mor și eu, dar n'am avut putere să mă despart de viață. Evanghelia zice, că iubirea e mai pe sus de toate, eu zic, că viața e mai pe sus de toate. Legați-vă și voi aici așa de viață, ca noi dincolo?

— Noi aici nu avem viață. Privește rădăcinile acestora, ce se întind, ca șerpii prin pămînt, așa e că prin acestea trăiesc arborii și erburile în lumea de-afară? Așa trăiți și voi prin noi. Noi suntem aici boanele, sămănate în pămînt, cari răsar în lume. Dar înainte de a răsări trebuie să putrezască. Tot o viață e în tot ce se mișcă, una e mai încurcată, nepătrunsă încă de mintea omului, altă din contra simplă, dar e cheia, care descuie taiele celeialte. De alt-cum te vei convinge. Lute a dispărut prin păretele de-alătura. Am rămas singur gîndindu-mă la cuvintele sorei.

Incurînd eară-și s'a desfăcut păretele și mulțime de figuri îngrozitoare au venit în urma ei. Fiorii de mai înainte mă cuprinseser din nou și îmi prinser ochii cu amîndouă mâinile, când am văzut mulțimea cea mare de cadavre.

— Aici ne este seminția noastră.

Într'un tirziu de abia am cutezat a ridica capul și tabloul ce mi s'a desfășurat înaintea ochilor era așa de îngrozitor de mi se băteau dinții în gură ca de friguri.

Erau cadavre descompuse și ciunte. Carne nu mai era pe nici una și oasele multora erau mâncate de tot; mușegaiul rodea la partea încă nefăcută pămînt.

Păretele pe care au intrat a dispărut și spațiul ce s'a deschis era ticsit de cadavre.

— Nu-ți fie frică a zis sora și m'a prins de mână, vino să-ți arăt și mă trasă după sine.

— Aici e nenea și îmi arăta pe cel dintâiu. Tu nu-l știi, nici eu nu l'am cunoscut pân' ce n'am venit aici. El ne-a legănat și gugulit dar a murit înainte de ai putea zice cel puțin — nene.

— Aici e Tâna, aici mătușa, aici... și rînd pe rînd mi-a arătat moșii și strămoșii despre cari eu de-abia auzisem ici colo, ca și de niște persoane legendare, câte ceva și apoi tot mai necunoscuți pe când și figurile erau tot mai neîntregi pân'ce a dispărut șirul cel lung în semi-întunecul spațiului.

Probleme mari, la cari înzădar m'am ninsuit ani de-arîndul să le înțeleg, mi s'au prezentat aici înaintea ochilor.

— Mai departe, mai departe zisei eu cuprins de o curiositate, care mă făcea să uit și locul unde mă aflam.

Mersem de-alungul șirului. Figurile erau tot mai neîntregi, tot mai mâncate pân'ce au dispărut în sînul pămîntului.

— Aici e deci începutul neamului nostru?

— Ba nu, mergi înainte și te uita bine.

Am mai observat niște umbre, cari așa cum erau mi se păreau mai mult conturile trupurilor, ce dispăruseră cu desăvîrșire în pămînt.

— Simt acestia umbre sau mi se pare mie?

— Ba simt aieva ceva. *Materia* aici, trupul s'a întors în țărina din care a fost făcut; mai rămâne însă o parte esențială, care nu poate să piară și aceasta e *forma*.

Aici materia a perit și a rămas forma. Aceasta e tot mai perfectă, tot mai perfectă, adecă se curăță tot mai bine de rămășițele materiei, de resturile trupului pân'ce rămân numai liniile desăvârșite ale formei și — răsare în lume. Înțelegi acum, ce va să zică a moșteni firea, înclinările, necazurile, boalele neamului, ce te-a plăsmuit?

— Du-mă îndărăpt, taină să rămână toate acestea înaintea mea și m'am întors îndărăpt în locul de mai înainte.

Am rămas earăși numai singur cu sora. Așa mă aflu acum de bine lângă ea. Groaza de mai înainte mi s'a schimbase într'o adevărată dragoste și mă îngrozeam de momentul, când va trebui să mă despart de ea.

— Tu mi-ai spus dragă tot lucruri, cari nu se țin de mine. Căldură aș fi voit eu să cetesc din fața ta, desperare și groază față de locul acesta și durere față de aceia, ce și acum te deplâng în lume.

— Inimă nu mai este, e putredă, a zis încet apoi am tăcut amândoi.

Mă prinse earăși o frică, că mă voi deștepta. Nu se poate! Cum se o las eu singură în sinul pământului, cum se mă depărtez lăsându-o pradă viermilor, se nu o apăr în contra destinului, de ar trebui să mă iau la luptă cu toate puterile din cer și pământ. La reflexiile acestia mi s'a păru, ca și când cineva ar ride la spatele mele, cu risul acela îngrozitor, ce segetează omul până la oase.

— Cine ești tu, cel ce voești să te pui în contra destinului? și puțină căldură mi să ivi la inimă. Căldura tot mai tare mi să lăți în trup și — m'am deșteptat.

În jurul meu era mulțime multă, ce mă freca cu oțet și apă rece.

— Ce vrei, zisei eu văzînd ochii plânși ai multora, de ce m'ați deșteptat din somnul acesta adînc.

— Ca să trăiești îmi răspunse unul.

La cuvîntul acesta ear mi s'a ivi viața în mărimea ei.

Oare plătește-se să ne deșteptăm din așa un vis, numai ca să trăim.?!

Tullius.

LITERATURĂ POPORALĂ.

Fost-au vremuri când acela cu care de azi înainte ne prindem cu drag tovarăși de muncă pe ogorul literaturii nu era băgat de nimeni în seamă. Lumea lui cu Feți-Frumoși și Pipăruși șagalnici era necunoscută păturii cărturărești, care se răsfață buiacă pe umerii răbdurii aî prostimii împăcate cu scrisul sorții.

Vremea, lecuitoarea bătrânelor rele, a făcut pe'ncetul dreptate. Astă-zî, măiestrului izvoditor al atâtor minunate frumuseți i-a mers vestea'n lume; rodul iscoditoare sale minți a trecut hotărîile împărăției cărturărești, fermecînd-o.

Și această cinste, de care se bucură astă-zî „unchiașul sfătos“, n'a căpătat-o așa, de pomână.

În veacurile trecute, vecine cu al nostru, au perit mulți voinici de seamă, pînă au putut răpune înfricoșatul bălaur al nedreptății, care-l încătușase pe mîndra lui Ileană Cosînzeană: Libertatea. Toate noroadale ignorate ale pămîntului s'au luat la harță cu Măriile Lor stăpîni, cerînd să aibă și ei un rost în treburile împărăției hrănite din sudoarea feței lor.

Și truda lor botezată în bălți de sânge, n'a fost tocmai de geaba.

Au isbutit să dea o altă față mersului lucrurilor omenești, premenindu-le din cap pînă în picioare.

Cam dela acele vestite rezmerițe înçoace au început cărturarii să îndrăgească țărănimea proastă, stînd, așa, din când în când, de vorbă cu ea, care, iscusită cum este, a fost în stare să-i farmece.

Ast-fel s'a dat peste acea lume nouă de gândiri și simțeminte, care a îmbogățit literatura și a înlesnit aflarea dreptei căi a cercetărilor filologice.

Trecutul, limba și felul de-a simți și gândi al neamurilor, cari împânzesc rotogolul pămîntului nu se putea cunoaște, ignorînd acest important factor al societății omenești, poporul.

Toți aceia, cari nu l-au băgat în samă, s'au primejduit mai puțin în ale literaturii, mai mult în ale limbei.

Spre pildă: noi Românii. Dacă fie ertații noștrii buni și tați n'ar fi rupt cu poporul, croindu-ne un graiu păsăresc, am mai fi noi,

cărturarii de azi, siliți să ne batem capul cum să vorbim și să scriem românește?

Fără îndoială, nu! Dar unde am fi astă-zî cu limba noastră literară, dacă în amurgitele vremuri de zăpăceală și rătăcire, nu s'ar fi găsit câți-va inimoși și cu scaun la minte străjeri, cari să aperse morțiș visteria graiului nostru din străbuni? D-zeu mai știe!

Și nici astă-zî nu e lucru de prisos s'atragem luarea aminte asupra acestui fapt, fiindcă sunt încă mulți de aceia, cari rămân surzi la glasul poporului, care cere, cu drept, un jilt de sfetnic în divanul limbii și literaturii.

Cele premergătoare, credem, ne'ndreptățesc să dăm în coloanele revistei noastre un loc de cinste limbii și literaturii poporane și să lucrăm, după puterile noastre de începători, clădind pe aceasta traică temelie.

Gândul nostru, când deschidem coloanele de față, e s'adunăm în corpul revistei noastre: povești, tradițiuni — mai cu samă — legende, anecdote, proverbe, cântece bătrânești, haidu-

cești, colinde, doine, hore, bocete, descântece, orații, ghicitori, etc., obiceiurile poporului, credințele lui intime, — c'un cuvînt tot ce ne poate fi de folos pentru a-l cunoaște așa după-cum l-a plăsmuit frământările și înfriurile de veacuri.

Toate cele înșirate mai sus, cât ne vor permite mijloacele tehnice, vom căuta să le redăm în graiul țărănesc, servind prin asta filologia românească, care fără cunoașterea foneticei poporane, cât mai cu de-amăruntul, nu poate deslega definitiv multe din problemele cu cari să îndeletnicește.

Lauda de-a fi făcut noi acest început nu o avem și nici n'o căutăm.

Nădăjduim, însă, că nu ne vom păuna numai cu numele de folclor-iști, publicând și republicând texte poporane fără nici o noimă, ci vom fi credincioși poreclei ce-o luăm, muncind cu hărnicie rodnică.

Străduința noastră, bine știm, e foarte anevoioasă, dar cu „cărăjul de-a greși“ la început, înfruntăm isbânda *).

Oct. C. Tăslălanu.

DELA CEI CE NŪ MAI SUNT.

Aurel P. Bănuțiu.

Scrisori de-ale lui Aron Pumnul.

Cernăuți, 23 Iunie 1865.

Fiule Paule!

Provedința s'a îndurat și mî-a ușurat sênătatea într'atîta, cât în decursul anului acestuia am putut umbla la școală mai fără întreprere.

Acum vi-să gată cursul drepturilor sibiene, de aceea te poftesc să-mi trimeți *copie vidi-mată* de pe atestatul ce-l vei primi, ca să pot face pașii cuviincioși pentru știpeul pe anul viitor. De cum-va n'ai mers la București încă până acuma, apoi în anul acesta să nu mergi de loc, căci se strică cauza știpeului. Blăstămații de Bucovineni au aflat nu știu de unde dracul, că eu îți dau ție un știpeu, care este merit pentru Bucovineni, nu pentru Ardeleni, și a trimes până la ministeriu, și așa m'a adus în mare încurcătură. De aceea ar fi bine să nu te arăți încă la ministeriu în anu acesta, ca nu cumva să te cunoască chiar și pe vorbă, și de pe alte împrejurări că ești ardelean, că atunci strici treaba, și nu știu dacă voi mai putea apoi să ajut cui-va.

Eu de-mi va ajuta D-zeu să pot fi sênătos, am de gând să mă duc în vacanțe la

București, și să cerc tot chipul ca să se susțină știpeurile, însă să li se schimbe mențiunea, ca să le pot da ori-cărui Român austriac, carele ar merita. Ba încă îmi voi pune capu'n pietri ca să pot îndupleca pe ministeriu să întemeze cinci știpeuri pentru scopul acesta, de câte 500 fl. pe an. D-zeu și maica Domnului și Diva-Română să ne ajute, că scopul este sfînt, mîntuitor și național!

Eu am pus sub tipar aceea carte interesantă pentru ori-ce Român, titlul ei este:

Privire repede preste 312 din moșiile așa numite mîndăstirești, din care s'a format mărul fond releginar al bisericei române din Bucovina.

făcute după adevărînte autentice sau urice
de

Aron Pumnul.

Un boier îmi promise-se, că-mi va plăti tiparul; însă acum s'a retras, și tipograful mē silește pe mine să-l plătesc, tipăritura, care se vine la 400 fl. v. a. Dar eu de unde păcatele să-i

*) Cărturarii noștri, cari doresc să ne stea întru ajutor în adunarea materialului, sunt rugați a se adresa redacțiunii, de unde vor primi explicațiunile de lipsă.

pot plăti? de aceea mi-ar plăcea de s'ar putea vinde din carte măcar atâtea exemplare, ca să se scoată cheltuiala tiparului, să mă scap de belea. Nu știu unde veți fi în vacanțe: în Sibiu, ori la Cohalm? pe unde te veți afla, fii bun recomandă cartea spre cumpăratură, și dacă ai avea câți-va prenumerați, trimite-mi-i ca să le trimet cartea, care știu că-i va interesa,

și le va plăcea. Ea va eși cu totul de sub tipar până în zece zile, și va costa exemplarul câte 1 fl. 50 cr. fiind-că stă din 15 coale, pe hârtie foarte frumoasă.

Fii sănătos fiule! D-zeu să reverse binecuvântarea sa cea cerească asupra ta în toate cererile vieții tale!

Al tău părinte binevoitor

Aron Pumnul.

CRONICĂ.

«Societatea pentru crearea unui fond de Teatru român» își va ținea în acest an adunarea generală în zilele de 7 și 8 Septembrie st. n. a.c. în orașul Bistrița.

Programul festivităților, foarte variat și ales, credem că va atrage multă lume în romanticele văi ale vestităților grănițeri.

Adunarea generală ordinară a «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român» e convocată la Oravița pe zilele de 14 și 15 Septembrie 1902 st. n.

Julia Hașdeu. *Neuess Wiener Journal* conține, în numărul său din 7 Aug. un foileton asupra copiilor geniali. Vorbind despre Mozart, Beethoven, Mendelssohn, Thomas, Chatterton, Elisabeta Kulman, autorul consacră câteva rânduri și lui Julia Hașdeu.

După ce arată geneologia acestei scriitoare, moartă în vîrstă de 19 ani, în ajun de a-și lua doctoratul în filosofie, autorul spune, că Julia Hașdeu la noauă ani compunea satire la adresa profesorului ei, iar la 11 ani scria drame și comedii.

Foiletonistul ziarului vienez citează apoi principalele opere ale Juliei Hașdeu.

BIBLIOGRAFIE.

Biblioteca „Poporului Român.”

Mare parte din lumea noastră românească nu e în clar cu rostul și caracterul unei mișcări românești, de aici din Budapesta, legată de polezra „Poporului Român.”

Unii cred c'au de-a face cu *Poporul*, care e redactat de câți-va simbriași ai guvernului, oameni — s'au mai bine om — cu chip de ludă și cu suflet renegat, vrednic de dispreț.

Alții — de sigur mulți — auzind de *Poporul Român* în capitala Ungariei cred că s'au clarificat c'un prudent „Timeo Danaos”. ... Și prudenta lor teamă e explicabilă, fiind-că, astă-zî neamul nostru numai bine nu poate îi aștepta din cuibul urmașilor lui Árpád și Moise.

Noi cu *Poporul*, ducă-se pe pustii, n'avem nici

în clin nici în mănecă, și pentru-ca să se știe spunem că „Poporul Român” — ca-și Luceafărul — e înșghebat de niște tineri, doritori de muncă, cari vor să lucreze cu dragoste și pricepere pentru luminarea țărăniimii. — Și e înbucurător s'auzi că munca lor e din belșug răsplătită, avînd aproape 10 mii de cetitori, în majoritate țărani.

Politică nu face — și decît politică ca la ușa cortului — ierteni-se expresiunea, dar așa e — mai bine nimic —, ci se ocupă cu diferite chestiuni, de folos și interes pentru țăranul nostru. Și e bine că se face așa și nu alt-cum, fiind-că aceasta e adevărata politică: a pregăti indirect, pe țăran pentru ca la momentul dat să-l poți face să priceapă și realizeze idealul, pentru întruparea căruia să cheltuește astă-zî — așa 'neștire, de multe-ori — atîta energie a coardelor vocale și se mănjește atîta amar de hârtie.

Numita foaie, vîzînd dragostea de cetit a celor dela țară, s'a hotărît să scoată și o Bibliotecă, din care până acuma au apărut cinci numere, despre cari vom vorbi în cele următoare.

Dela 'nceput trebuie s'o spunem, cu oare care părere de rău, că biblioteca, dacă va scoate și de aici înainte lucrări de vîloarea celor de până acum, nu va fi superioară întru nimic întreprinderilor de acest fel de până acum, din potrivă multora le va fi inferioară; de pildă, *bibliotecii societății „Steaua”* din București s'au a Tribunei din Sibiu etc. Și nouă ne-ar plăcea să vedem că facem progres pe toate căile.

De alt-fel dacă luăm în considerare înbucurătorul fapt că toate numerele, afară de unul, sunt scrise de învățători, putem ierta ușor pe editorii de învinuirea de mai sus.

Cu aceasta ocazie spunem că ar fi foarte laudabil, dacă la ast-fel de întreprinderi populare, învățătorii noștri ar lua o parte cât mai mare. Ei, cari stau într-o zilnică atingere cu poporul, pot să studieze mai bine sufletul țăranului și prin urmare ei pot, cu puțin talent și hărnicie, să scrie lucruri, cari să placă, să intereseze pe popor.

Scopul ar fi îndoit: s'ar cultiva ei înșiși și ar ridica și nivelul cultural al țăranului. Vanitatea, etc., bine'nțeles, trebuiesc lăsate la o parte.

Din Biblioteca, despre care-i vorba, No. 1, cuprinde „Moș Călin, *nuvelă* de Dorin”, care e o *istorioară* binișor scrisă, tratînd un moment din psihologia

țărânului nostru: vesel și vioi în tinerețe, povățuitor și cumpănit la bătrânețe; un subiect foarte frumos, dar și greu, după cum ne dovedește cu prisos încercarea D-lui Dorin.

No. 2 cuprinde „Poesii populare (?)”, adunate de Ioachim B. Pop, învățător. Scopul lor, nefiind altul, de cât cel de-a fi cettite de popor, nu se pot judeca din alte puncte de vedere.

No. 3 și 4 cuprind „Treii istorioare morale de Ioan Bota, învățător”. Peste prima: „Părintele fără judecată”, trecem, ca și când n'ar fi, și ne oprim puțin asupra celor 2 mai bunișoare, din urmă: „Muncitorul din Lăzăreni” și „Floarea Codreanului”. Povestirea celei dintâiu e destul de țărăneasă, ici colea meșteșugită; morala nu destul de bine relevată. „Floarea Codreanului” — ne luând în seamă micile greșeli de limbă — e bună și dacă autorul ar fi puțin mai dibaci la povestire, ar fi foarte bună, fiind-că subiectul e frumos și instructiv.

No. 5 cuprinde „Căntece” de Romul Bortoșiu (de ce „iu”?), cu portretul autorului, pentru ca să nu fie confundat cu George Bortoșiu, — după cum ne spune Redacția în „cătră publicul cetitor”.

Cele 30 poesii, câte cuprinde broșura, în mare parte au subiect național. Unele dintre ele ne fac să întrezărim o licărire de talent, care ar fi vrednic să fie cultivat.

Reproducem una la'ntîmplare:

Dela Plug...

Era n'tr'o vară — și la plug
Un om cu doi juncani în jug
Brâzda la brazda de ogor
Pe lanul verde de mohor.

Și era cald, lanul petros,
Trăgeau juncanii dela os;
Stăpânul, om cu suflet mic,
Mâna din gură și din sbic! (?)

Ear cându-i vremea pe la prânz,
Sosește-un nor de scleapți flămânzi,
Și pe juncani roesc din sbor,
Ca cum (?) ar fi averea lor!...

Și sug... puterea lor o sug;
Și bieții boi se sbat în jug,
Stăpânul mână din napol...
Și-i cald, și-i greu, O vai de voi!

Am suspinat atunci privind:
Cum n'am puterea ca să prind
Și'n pumnii să strâng și să omor
Toți scleapții bietului popor!...

Vrednice de amintit mai sunt „Lupta dela Fântânele, legendă (?) istorică”, fabula „Cănele și măgarul”, „Nu-mai Țepeș să mai fie”.

D. Bortoș pe lângă părțile bune, are și părți slabe, greșește adese-ori versificația, rima, careia i sacrifică și limba. Pe lângă puțină trudă, însă, ar putea ajunge să scrie binișor.

Biblioteca de alt-fel se prezintă în condițiuni foarte bune și credem că mulți, cari au citit-o, sunt recunoscători editorilor pentru cele câte-va momente de dis-tracție ce le-a procurat-o.

Ca încheiere, recomandăm editorilor să fie mai se-veri în ale limbii, mai cu seamă acum, când vrem s'o „unificăm”.
Codru.

ILUSTRAȚIILE NOASTRE.

A fost odată. O icoană din o mie și una de nopți. Frumoasa fată de împărat e prizonieră. Dușmanul i-a tîrit pe toți ai ei în lanțuri dinaintea tronului. Când a trecut ea pe dinainte, tiranul s'a cutremurat de frumuseța ei și i-a zis: „Aruncă lanțurile, ești cea mai frumoasă fică a Orientului, fiil a mea!” Ea l'a măsurat o dată cu privirea, și a trecut înainte fără să-i răspundă. Și el s'a dat jos de pe tron, i-a îmbrățișat genunchii implorînd-o. Ea însă i-a spus: „Nu rege; a ta nu pot fi, când sunt de mult a altuia... el a murit apărîndu-mă, cum oare voi uita eu de scumpul meu mort?” Intr'un colț al grădinii, ferecată în lanțuri petrece fata de împărat, și visează și plînge. Numai când chinuitorul ei se apropie, ea devine rece și impasibilă: „Demândă, îți sunt sclavă”. „Nu, Fatme, eu nu vreau să-ți demând, vreau să fi tu stăpână și eu sclav”. Și sclava își recăștița atunci maiestatea deodată, cu un gest rece îl îndepărtează: „Du-te și lasa-mă singură!”

Cu ochii întredeschiși, privind fără țintă în gol, visează mereu același vis frumos, a cărui realizare nu mai e cu putință.

Pe gânduri. Cine ar ști să spună unde se îndreaptă privirea acestor ochi frumoși? Departe, dincolo de hotărul vieții de toate zilele, ea vede un chip amăgitor... Nu-și poate da seama, dacă acel chip e aievea ori numai o plămuire a creierului ei de fecioară. Incetul cu incetul se convinge, că chipul acela întrezărit în închipuire îi e drag, că are să-l vadă și în realitate, că trebuie să-l vadă. Frumoasă îngândurată, cine știe dacă-l veți vedea!...

POȘTA REDACȚIEI.

Ciprian. Chiar din considerație față de D-șoara, căreia îi dedicî versurile, dă-ne voie să-ți recomandăm: *să nu mai scrii.*

Ascultă:

Pe-a gândurilor aripă neagră
Singur și orfan
Pribeag în lumea întreagă
Umblam ca un țigan.
În cale — durere — nici o fetiță
N'a eșit am da guriță.

Unde ai mai văzut d-ta așa țigan pretensiv, sa aștepte ca fetețele să-i ieasă în cale „cu guriță”? Vorba d-tale, fetețele — durere — nu vin...

S. România. N'am primit scrisoarea, de care pomenești. De ce n'al trimis-o recomandată?

Oct. Cine e d-ra Lia? Secret redacțional. De-alt cum, la dreptul vorbind, nici noi nu știm bine cine e. O afli simpatică? Bine, domnule, nouă ni-o spu!

E. V. Degan. Primit. Mulțumite.

Comitetul de redacție.

Șef-redactor:

ALEXANDRU CIURA.

Editor și redactor resp.:

AUREL PAUL BĂNUȚIU.

Membri:

OCTAVIAN GOGA

IOAN LĂPÊDAT

IOAN LUPĂȘ

VASILE E. MOLDOVAN

IOAN MONTANI

SEBASTIAN STANCA

DIONISIE STOICA

GEORGE ZĂRIA.